

MET EEN VOORWOORD VAN
AFSHIN ELLIAN

BRIEVEN AAN
MIJN FOLTERAAR

Houshang Asadi

BRIEVEN AAN MIJN FOLTERAAR

Liefde, revolutie en gevangenschap in Iran

Houshang Asadi

Omniboek

Inhoud

Voorwoord: Held zonder epos | 7

- 1 Twee artikelen van de grondwet | 21
- 2 Het Iran van die dagen: het tijdperk van mededogen | 39
- 3 De hand van Khomeini kussen | 49
- 4 In de cel van de sjah met meneer Khamenei | 58
- 5 ‘Vol of leeg’ spelen met Mehdi Karroubi | 71
- 6 Zoals altijd is er een vrouw in het spel... | 78
- 7 Hoe ik spion werd voor MI6 | 92
- 8 Bakhtiars *Le Monde*, Khomeini’s sandalen van het despotisme | 99
- 9 Khamenei-Kianuri: politieke pingpong | 106
- 10 Ik was de folteraar van Ahmadinejad! | 123
- 11 Kabul een paar dagen na aankomst van het Rode Leger | 127
- 12 Khomeini verdedigen in het hart van Moskou | 143
- 13 De doden bezoeken | 156
- 14 Sterkedrank in de islamitische martelkamer | 165
- 15 Woef, woef. Ik ben een spion | 181
- 16 De coup en de stront | 193
- 17 De nacht van de staatsgreep | 208
- 18 Terugkeer uit het graf | 221
- 19 De stem van mijn vrouw en haar ogen | 237
- 20 Seks in de martelkamer | 244
- 21 Vaarwel Moshtarekgevangenis, hallo Evin | 253
- 22 De Ghezel-Hesargevangenis en Stalins bloedbad | 269
- 23 Het vagevuur in de hel | 276
- 24 Genocide in de Islamitische Republiek | 284
- 25 Galg en massamoord | 295
- 26 Iran vandaag: de heerschappij der bandieten | 305

Eindnoten | 313

Held zonder epos

Niemand wordt als held geboren. Hoe wordt men dan een held? Het heldendom is een reis dwars door een wervelwind heen. Een wervelwind vol van gevaar en onverwachte gebeurtenissen. Velen hebben in de twintigste eeuw zo'n reis ondernomen: Russen onder Stalin, Duitsers onder Hitler en Iraniërs onder imam Khomeini. De tirannie is de oorzaak van de wervelwind die alles met een ongekende snelheid meeneemt naar een toekomst waarin het leven niets meer waard is. Een revolutie is ook een wervelwind die het leven van een volk en individuen drastisch wijzigt. De Bolsjewistische Revolutie van Rusland in 1917 was de eerste klassieke revolutie van de twintigste eeuw, en de Iraanse Revolutie in 1978-1979 was de laatste klassieke revolutie van die eeuw.

In het Rusland van Stalin, het buurland van Iran, ontwikkelde de Sovjet-Unie een traditie in het onderdrukken van onschuldige mensen, die we ook in het islamitische Iran van Khomeini terug kunnen zien.

Maar eerst het Rusland van Stalin. Het verhaal van de Russische intellectueel Eugenia Ginzburg geeft inzichtgevende aanknopingspunten om de auteur van dit boek op een adequate wijze te kunnen begrijpen. De Russin Eugenia Smeyonovna Ginzburg (1896-1977) doceerde als professor in de Russische literatuur aan een Sovjet-universiteit. Zij geloofde in de Russische Revolutie. Maar de revolutie onder leiding van Jozef Stalin geloofde niet meer in haar en duizenden andere intellectuelen. Ginzburg had geen misdaden gepleegd. Zelfs geloofde zij in de revolutionaire regering van Rusland. Maar de revolutionaire regering geloofde in het bestaan van een massa spionnen en van contrarevolutionairen die met behulp van de westerse machten de Russische regering omver wilde werpen. De identiteit van een revolutionaire regering wordt mede bepaald door de vijand. De vijand wordt geacht overal en permanent aanwezig te zijn. Daarnaast geloofde de revolutionaire regering in een wonderbaarlijk middel: staatsterreur. Dit wondermiddel moest op een

genadeloze wijze op iedereen worden toegepast. Daarvoor bestond ook een wetsartikel: artikel 58 van het Wetboek van Strafrecht van de Sovjet-Unie.

Op grond van dit wetsartikel werden de contrarevolutionaire activiteiten en gedachten gelijkgesteld aan het begaan van terroristische, staatsgevaarlijke handelingen. Ginzburg werd in 1937 tijdens de zoveelste zuivering in de Sovjet-Unie gearresteerd. Ze had niets verkeerd gedaan, maar toch moest zij een bekentenis vol leugens ondertekenen. Uit trots en geloof in haar eigen onschuld tekende zij dat niet. Hierover schreef zij later dat ze nu alle vormen van bekentenissen zou hebben ondertekend. Het was immers totaal zinloos om zich te verzetten tegen een leugenachtige bekentenis. Begrippen zoals eer, onschuld en een eerlijk proces bestonden simpelweg niet meer. De mensen die gedwongen werden om leugenachtige bekentenissen af te leggen, werden even hard gestraft als mensen die niets hadden bekend. Zij werd verbannen naar de strafkampen in Siberië (Goelagarchipel) waar miljoenen gevangenen onder barre omstandigheden om het leven zijn gekomen.

De berechting van Ginzburg duurde zeven minuten: 'Ik keek hoe laat het was bij het begin en bij het einde van het proces. Zeven minuten.' Zij werd veroordeeld tot tien jaar eenzame opsluiting met verlies van alle politieke en sociale grondrechten. Zij werd een heldin in het westen en later ook in de Russische geschiedenis doordat zij in de Goelagarchipel was terechtgekomen. Het tragische leven van Ginzburg is onlangs verfilmd onder de titel *Within the Whirlwind*. De Russische dichter Osip Mandelstam – iemand die altijd bang was voor de executie, het Sovjet-nekschot – kwam uiteindelijk ook in de Goelagarchipel om. Mandelstams gedicht over Stalin werd beschouwd als een terroristische handeling. Miljoenen mensen werden slachtoffer van het statelijke geweld in de Sovjet-Unie. Vaak ging het om eenvoudige mensen of gewone intellectuelen die onder ongewone omstandigheden in de ogen van het kwaad durfden te kijken. In dit rijtje past de naam Houshang Asadi uit het islamitische Iran. En een bekentenis? Waarom houdt dit soort regimes zo verschrikkelijk veel van een bekentenis?

De meeste aangeklaagden in de jaren dertig van de vorige eeuw bekenden hun ‘misdaden.’ Ze lazen de teksten voor die door de geheime dienst waren gefabriceerd. Waarom wilde Stalin dat iedereen bekende? Waarvoor was een bekentenis en een spijtbetuiging nodig om iemand wegens contrarevolutionaire activiteiten publiekelijk te kunnen veroordelen? Foltering is van alle tijden. Ook de oude Romeinen pasten foltering toe. Waarom folterde men? Door te martelen beoogde men de verdachte ertoe te dwingen om geheime informatie prijs te geven. Maar met de introductie van de inquisitie in de middeleeuwen werden andersdenkenden gemarteld niet omwille van informatie, maar slechts omwille van een leugenachtige bekentenis en bekering inclusief spijtbetuiging. Dit type marteling wordt alleen door bepaalde gelovigen verricht. Geloof? Ja, de inquisitie was een religieuze rechtbank en een manier van procederen in de middeleeuwen. Ook de revolutionaire regimes in de twintigste eeuw waren op geloof gebaseerd. Welk geloof? Waarin geloofde het Stalin-regime? Het geloofde in Stalin en in de ideologie die Stalin aan de samenleving had opgelegd. Stalin werd bijna gelijkgesteld aan een goddelijke figuur die de mensheid moest verlossen. Stalin en zijn regime vertolkten de wil van de geschiedenis, en wie zich tegen de geschiedenis verzette, was niet zozeer een vijand maar ook nog eens een afvallige vijand. Dit pseudogeloof martelde om de ander tot het afleggen van een bekentenis te bewegen. Hoe kan men aan betrouwbare informatie komen over iemands vijandschap jegens de geschiedenis? De bekentenis diende ook altijd gepaard te gaan met een bekering.

Wie bekende, moest zich ook meteen bekeren tot de ‘ware leer’. Ook in de verhalen van Asadi zult u zien hoe het islamitische regime van Iran de intellectuelen en politieke tegenstanders dwong om te bekennen en zich te bekeren. Ten tijde van de sjah van Perzië werden de tegenstanders gemarteld. Maar bij deze vorm van marteling ging het om de informatie aangaande de politieke tegenstanders. Zodra de folteraar over die informatie beschikte, eindigde de foltering. Een bekentenis had men niet echt nodig. Daarop was het proces ook niet gebaseerd. Maar aan dit systeem kwam een einde na de Islamitische Revolutie in 1979. De islamitische revolutionairen wilden ook iets

anders van de tegenstanders of andersdenkenden: een bekentenis en een bekering. Terecht duidde de Russische dichteres Anna Akhmatova de revolutie en haar gevolgen als een ‘epos zonder held’.

De Iraanse Revolutie was aanvankelijk geen islamitische revolutie. Zij werd gaandeweg geïslamiseerd. *Enghelab*, oftewel de revolutie, is een modern fenomeen. In de oudheid kende men het begrip revolutie niet. Een revolutie, een echte revolutie ploegt het leven van een volk om. Zij belooft veel. Zij scheidt veel verwachtingen. Maar zij verraadt altijd en overal haar eigen kinderen. In haar woont ook een monster dat in de gedaante van vrijheid, gelijkheid en broederschap op het toneel verschijnt. Zodra het monster zich aan de revolutionairen toont, is het al te laat om haar geweld terug te kunnen dringen. De revolutie eet haar kinderen op. Uiteindelijk verlangen zelfs de revolutionairen naar het *ancien régime*, naar het koninklijke tijdperk. Wanneer men het despotisme voorafgaand aan een revolutie met de totalitaire tirannie van een revolutionaire regering vergelijkt, verlangt men naar het verleden. Wat is een revolutionaire regering? Een revolutionaire regering meent de absolute waarheid te representeren. Deze positie, de absolute waarheid, leidt ertoe dat de revolutionaire regering alle andere aanspraken op waarheid als onwaar zou bestempelen. Wie de revolutionaire regering niet begrijpt en gehoorzaamt, wordt er als een afvallige gezien: in het Rusland van Stalin noemde men andersdenkenden de vijand van de geschiedenis, en in het Iran van Khomeini noemde en noemt men de andersdenkenden de vijanden van Allah. Zo verslindt de revolutie haar kinderen.

Teheran 31 december 1977. De Amerikaanse president Jimmy Carter vierde Nieuwjaar in Teheran bij de sjah van Perzië. Er was sprake van een gemoedelijke sfeer. Na de jaarwisseling zetten de kinderen van de sjah discomuziek op en gingen vrolijk dansen. Iedereen was blij en opgetogen. Niemand van de aanwezigen kon vermoeden dat de sjah en zijn familie één jaar later op 6 januari 1979 Iran voorgoed zouden verlaten. President Carter noemde in december 1977 het Iran van de sjah ‘een eiland van stabiliteit’. Een paar maanden later zou de laatste klassieke revolutie van de twintigste eeuw aanvangen. Een revolutie,

een islamitische revolutie die de fundering legde voor de islamitische bewustwording en de bloei van de politieke islam in de hele wereld. Na de islamitische revolutie van Iran verscheen de mondiale militante politieke islam in de vorm van het islamitische terrorisme op het wereldtoneel.

In 1978 begon dus de Iraanse Revolutie. De Iraanse Revolutie beschikte voornamelijk over twee soorten media: de Perzischsprekende radio-BBC en het grootste dagblad van Iran: *Kayhan*. De BBC verspreidde de revolutionaire berichten en de toespraken van Khomeini, en het dagblad *Kayhan* was de bron van berichtgeving over de sociale onrust en de demonstraties in de grote steden van Iran. *Kayhan* werd geleid door twee linkse intellectuelen: Rahman Atefi en Houshang Asadi. In het Iran van de sjah was Asadi adjunct-hoofdredacteur van de grootste krant van Iran. Bij deze krant werkte een aantal bekende intellectuelen van Iran. Ze waren bijna allemaal links en dus ook tegen de sjah.

Tijdens de revolutie had *Kayhan* nog een andere adjunct-hoofdredacteur: Rahman Atefi. Hij was een intelligente man met een ongehooflijk mooie pen. Atefi kon prachtig schrijven omdat hij ook een dichter was, maar dat wist niemand. Hij leidde een dubbelleven. In die laatste maanden van de revolutie werd hij de hoofdredacteur van *Kayhan*. Atefi was een van de leiders en oprichters van een ondergrondse, links-intellectuele groepering: Nawid. Daarom publiceerde hij zijn gedichten en politieke pamfletten onder het pseudoniem van Haydar Mehregan. Ook Asadi was niet bekend met deze feiten over Atefi. Asadi was daarentegen wel bekend als linkse intellectueel.

Het dagblad *Kayhan* werd dankzij deze twee adjunct-hoofdredacteurs de krant van de revolutie. Op sommige dagen moest men een tweede en soms ook derde editie uitbrengen. Feitelijk was de krant veranderd in de spreekbuis van de revolutie. Ondanks het militaire regime werd er geen verschijningsverbod opgelegd. *Kayhan* kon gewoon als spreekbuis van de revolutie doorgaan. De journalisten konden blijven publiceren. Het waren juist de journalisten zelf die uit

protest weleens gingen staken. En ze werden ook nog doorbetaald. Dit zou ondenkbaar zijn in het huidige islamitische Iran. De islamitische republiek is op dit moment letterlijk één grote gevangenis voor intellectuelen en journalisten. Als een krant hun niet bevalt, wordt onmiddellijk een verschijningsverbod opgelegd. Dus, ondanks het militaire regime van de sjah vond de Iraanse Revolutie plaats in een nogal liberale atmosfeer. In ieder geval was het Iran van toen een stuk vrijer dan nu.

De vrouw van Houshang Asadi was de eerste vrouwelijke journalist die in Parijs imam Khomeini interviewde. Nooshabe Amiri vroeg aan Khomeini hoe zijn staat zou omgaan met andersdenkenden. Khomeini zei dat zelfs de communisten vrij zouden zijn in een islamitische staat. Amiri was ook bezorgd over de positie van de vrouw onder een islamitische regering. Moesten alle vrouwen Hijab (het islamitische kledingvoorschrift voor vrouwen) in acht nemen? Moesten ze allemaal een hoofddoek dragen? Hier was Khomeini erg vaag in zijn antwoorden: iedereen moest de goede zeden en de moraal van de islam in acht nemen.

Alle politieke krachten, van links tot rechts-liberalen, hebben de revolutie gesteund. De Iraanse Revolutie kon nooit slagen zonder de massale en onvoorwaardelijke steun van de linkse en liberale intellectuelen en activisten. Maar al deze mensen zouden later door de revolutionaire regering worden vervolgd. Kort na de revolutie werden in opdracht van imam Khomeini de *Kayhan* en andere kranten gezuiverd van linkse en liberale elementen: Asadi, Amiri en ook Atefi werden ontslagen. Rahman Atefi, de vriend en collega van Asadi, zou later in de jaren tachtig van de vorige eeuw worden geëxecuteerd als een afvallige vijand van revolutie en Allah. Houshang Asadi had al ten tijde van de sjah ervaring opgedaan met arrestatie en gevangenschap. Maar het was van korte duur geweest en had geen impact gehad op zijn carrière en ontwikkeling. Dit zou geheel anders worden toen hij door de Islamitische Republiek werd gearresteerd. Het is ironisch om hier op te merken dat Asadi de huidige leider van het islamitische Iran, ayatollah Khamenei, persoonlijk kent. Zij

zaten samen in een cel ten tijde van de sjah. Hierover schrijft Asadi op een buitengewoon klinische wijze in zijn memoires. En dat is ook goed. Want daardoor kan de lezer objectief inzicht verwerven over de Iraanse Revolutie en de vorming van de huidige leider van Iran. En Asadi zelf? Ik kende zijn naam in de jaren tachtig van de vorige eeuw, maar had hem nooit persoonlijk ontmoet. Ik kende echter wel een aantal personen dat met hem bevriend was. Dat waren zijn collega's. Het was ook onmogelijk hem persoonlijk te leren kennen, want hij zat in de Evingevangenis van Teheran. Houshang Asadi was en is een legendarische journalist en literair vertaler. Na de revolutie steunden de meeste linkse groepen de revolutionaire regering. Men zag het als zijn heilige plicht om de revolutie te beschermen. Dat er ayatollahs met hun achterlijke opvattingen aan de macht waren gekomen, nam de linkse elite op de koop toe. Zij gingen ervan uit dat ze in staat zouden zijn om de ayatollahs in toom te houden. Dit bleek een illusie te zijn. Khomeini, de Iraanse leider, en zijn aanhangers wisten precies hoe ze de macht moesten behouden: andersdenkenden werden een voor een, dus niet allemaal en gelijktijdig, onderdrukt. Eerst pakten ze de Iraanse liberalen aan. Daarbij werden ze gesteund door links. Om links aan zich te binden, gebruikte Khomeini anti-Amerikaanse en anti-Israëlische leuzen met daarop een sausje van het linkse gevoel voor gerechtigheid. De meeste linkse intellectuelen van Iran hadden destijds weinig inhoudelijke kennis van de rechtsstaat en mensenrechten. Het waren abstracte termen die ze ook nog nooit in de praktijk hadden meegemaakt. Bovendien waren ze totaal weerloos tegenover de religieuze retoriek van geestelijken.

De linkse intellectuelen van Iran hadden niet echt serieus nagedacht over de scheiding tussen religie en staat. Het seculiere principe was toen nog niet een uitgekristalliseerd beginsel. Natuurlijk waren er grote dichters zoals Ahmad Shamlu, die zich van meet af aan sceptisch hebben geuit over de Islamitische Revolutie en haar gevolgen voor andersdenkenden. Maar zij vormden een kleine minderheid. De drie belangrijke leuzen van de revolutie, namelijk *Esteghlal* (onafhankelijkheid), *Azadi* (vrijheid) en *Jomhuri-e Islami* (de Islamitische Republiek), bleken lege woorden te zijn waarvan niemand de

inhoud wist. Behalve één woord: de islam. Dit woord is wel volledig in al zijn aspecten tot volle wasdom gekomen. Hoe is dat mogelijk? Gebrek aan ervaring, gebrek aan kennis en te veel emoties verblindden de linkse intellectuelen waardoor ze als lammetjes geheel vrijwillig naar de slachtbank werden gebracht. Dit is een zo omvangrijke tragedie in het leven van een volk dat we het alleen met de tragische gebeurtenissen van de Russische Revolutie kunnen vergelijken. Toen de liberalen werden geëlimineerd, pakte Khomeini de linkse groeperingen een voor een aan. Wie had het bevel gegeven om ze te vervolgen? De leider van de revolutie! Ja, Khomeini, voor wie dezelfde intellectuelen gedurende de Iraanse Revolutie bereid waren hun leven te geven. Wie arresteerde de andersdenkenden? De gewapende eenheden van de islamitische revolutionairen die met de steun van dezelfde intellectuelen ter bescherming van de revolutie tot stand waren gebracht. In wiens naam werden ze gemarteld? In naam van de islam en de revolutie. Asadi beschrijft op indringende wijze hoe hij gesprekken voerde met de toenmalige president van Iran, ayatollah Khomeini. Objectief en eerlijk beschrijft Asadi zijn oprechte overtuiging aangaande de bescherming van de revolutie. Zijn geloof in de revolutionaire regering bleek in de martelkamers van de ayatollahs een illusie te zijn geweest.

Hoe werd Asadi, de adjunct-hoofdredacteur van *Kayhan*, de grootste krant van Iran na de revolutie, beloond? Hij was links. Links behoorde tot *kufri* (ongelovigheid). In de jaren tachtig van de vorige eeuw werd hij daarom gearresteerd. Asadi moest vreselijke martelingen ondergaan. Hij werd beschuldigd van deelneming aan een poging tot het beramen van een staatsgreep, spionage voor de Sovjet-Unie enzovoort. Nu wordt hij beschuldigd in dienst te zijn van de CIA. Ja, de ene helft van de intellectuelen van Iran waren spionnen voor de Sovjet-Unie omdat ze links waren en de andere helft spioneerde voor de CIA omdat ze rechts en liberaal waren. Op de dag van zijn arrestatie moet Asadi hetzelfde gevoel hebben gehad als de Russische professor Ginzburg onder Sovjet-Stalin: het moet een misverstand geweest zijn. Maar kort daarna in de martelkamers van de islamitische broeders zal blijken dat er voor het regime van de absolute

waarheid geen misverstanden kunnen bestaan. De revolutie en daarna de islamisering ervan waren de grootste misverstanden uit de Perzische geschiedenis. De linkse en liberale intellectuelen hebben de revolutie gesteund omwille van gerechtigheid, vrijheid en gelijkheid. Ze handelden vanuit een zuivere intentie. Maar ze wisten niet hoe gerechtigheid, vrijheid en gelijkheid in de praktijk moesten worden gebracht.

Wat een tragedie! Wat een slachtpartij!

De ondervragingen gingen meedogenloos door. De hoofdondervrager heette Broeder Hamid. Alle functionarissen worden en werden aangesproken als broeder. Broeder Hamid had natuurlijk ook een echte naam. Dit boek, het angstaanjagende getuigenis van Asadi, gaat elke fantasie te boven. Een intellectueel die een pen en alleen maar een pen weleens als wapen heeft aangeraakt, zat plotseling in de gevangenis van de politieke islam die uiteindelijk het wezen van de Iraanse Revolutie bleek te zijn geweest:

‘Mijn hele bestaan lag in handen van zo’n broeder. Broeder Hamid. Bij zijn verdediging van de ‘heilige’ regering zag hij zichzelf als vertegenwoordiger van Allah, met absolute zeggenschap over elk aspect van mijn leven. Slapen, medicijnen gebruiken, eten, zelfs een gang naar het toilet was onmogelijk zonder zijn toestemming. Zijn drijfveer was haat, gebaseerd op religieuze ideologie, zijn werktuigen waren een zweep en handboeien. Hij zag me als een verrader, een spion, de belichaming van corruptie en het kwaad. Alles wat hij over mij aannam, moest ik ‘bekennen’, en dat deed ik uiteindelijk ook, onder druk van wrede geselingen, mijn voeten rauw en opgezwollen van de zweep, na dagen- en nachtenlang aan een touw aan het plafond van mijn cel te zijn opgehangen, beroofd van slaap en elke menselijke waardigheid, in de kwellende angst dat mijn vrouw ook werd gemarteld. Als ik iets nodig had, moest ik blaffen als een hond en elke keer dat ik blafte, lachte broeder Hamid. Broeder Hamid veranderde me van een jonge idealist in de laagste levensvorm op aarde. Na 682 dagen in eenzame opsluiting, onderworpen aan alle mogelijke vernederingen en ontberingen, werden mijn ‘bekentenissen’ gebruikt in een showproces dat exact zes minuten duurde, waarna ik tot vijftien

jaar gevangenschap werd veroordeeld. Tijdens de massamoorden die de regering in de zomer van 1988 beging, werd ik bijna opgehangen – ik werd opgeroepen voor een ander showproces en was gedwongen te liegen. Er werden drie vragen gesteld aan elke gevangene: Ben je een moslim en zeg je je gebeden? Wijs je je verleden af? Geloof je in de Islamitische Republiek en wie is je ijkpunt in het leven? Ik loog op alle drie de punten, zei dat ik mijn verleden verachtte en dat ik was toegewijd aan ayatollah Khomeini. De strop bleef me bespaard.’

Asadi werd binnen zes minuten berecht. In zes minuten werd zijn leven verwoest. In die zes minuten zag hij hoe de revolutie haar eigen kinderen verslindt. Eugenia Ginzburg werd binnen zeven minuten door een Stalin-rechtbank berecht. In zeven minuten beslisten de revolutionairen over het leven van Eugenia. Daar heetten de beulen geen broeders maar kameraden. Na die zeven minuten was het leven van Eugenia totaal verwoest: niet lang daarna zou ook haar man worden opgepakt en geliquideerd. Het islamitische Iran beschikt niet over een eigen Goelagarchipel, met talloze concentratiekampen boven de grond. Wel kunnen de gevangenen van Iran als kampen worden gezien waar de andersdenkenden moeten worden bekeerd. Maar de massagraven rond de grote steden van Iran, zoals Khawaran in de nabijheid van Teheran, verwijzen naar de Iraanse Goelagarchipel die onder de grond ligt. Velen van onze gemeenschappelijke kennissen, vrienden of familieleden rusten in een van die massagraven. De drang tot het bekennen en bekeren ligt in de aard van een klassieke revolutie met als eindspel een totalitaire staat.

Ook in de zomer van 2009 werden velen, ditmaal voormalige medewerkers van het regime, tot bizarre bekentenissen en bekering gedwongen. Naar aanleiding van het gesjoemel bij de laatste presidentsverkiezingen in Iran gingen miljoenen Iraniërs de straat op om te demonstreren tegen de regering. Het islamitische regime trad meedogenloos op tegen de demonstranten. Duizenden zijn gewond geraakt en honderden zijn gedood. Daarnaast arresteerde het regime duizenden jongeren, journalisten, intellectuelen, voormalige medewerkers van het regime zelf, en toevallige voorbijgangers. Toen in

die zomer de Iraanse staatstelevsie de bekentenissen van arrestanten toonde, geloofden gelukkig weinigen in het waarheidsgehalte van deze bekentenissen.

Asadi moest bekennen. En daarna? Dat maakte niet zo veel uit. Het recht functioneerde niet. Dus in alle gevallen kon men toch nog worden doodgeschoten. Asadi heeft geluk gehad: hij werd niet geexecuteerd, terwijl in die tijd talloze intellectuelen ter dood werden gebracht. Willekeur heerste in Iran. Na zes jaar werd hij vrijgelaten. Hij werd weer met zijn vrouw maatschappelijk actief ten tijde van de hervormingsgezinde president Khatami. Na de komst van Ahmadi-nejad vluchtte hij uit Iran. Waarom? ‘Lieve schat, als ik nog een keer naar de Evingevangenis word gehaald, overleef ik het niet meer.’ Zo redeneerde hij tegen zijn vrouw. Daarom besloten ze om te vluchten. Ze waren welkom in Parijs. Op een ochtend kreeg hij in een e-mail een foto te zien van Broeder Hamid. Hij werkt nu als diplomaat (ambassadeur) in een Europees land. Asadi’s folteraar is nu een diplomaat die door Europese diplomaten en politiek leiders met veel egards moet worden ontvangen.

Asadi kon het niet meer verdragen. Toen dacht hij: Ik ga mijn verhaal schrijven. Hij ging Broeder Hamid niet haten, maar hij ging schrijven over Broeder Hamid en zichzelf. Asadi schreef 26 prachtige brieven aan zijn folteraar Broeder Hamid. *Brieven aan mijn folteraar: Liefde, revolutie en gevangenschap in Iran* is een prachtig en ontroerend boek. Dit boek geeft tegelijkertijd inzicht in het mechanisme van terreur en de manier waarop ayatollah Khamenei, de huidige leider van Iran, zich heeft kunnen ontwikkelen. Het boek van Asadi is daarom ook van historische waarde voor het begrijpen van de Iraanse Revolutie en het huidige regime van Teheran.

Hoe schrijft men zo’n boek? Dit is geen gewoon boek. Het is een persoonlijk verslag van martelingen en vernederingen. De grondstemming van een revolutie is haat. En alles wat zij aanraakt wordt vervuld met haat. Ook Asadi worstelde met deze vraag, en hij kreeg zelfs daardoor een hartaanval:

‘Ik wilde het leven laten zien van iemand die gefolterd wordt, en

de effecten beschrijven die foltering op geest en lichaam van een mens heeft. Om dat te kunnen, moest ik mijn innerlijke kwelling en verwarring overwinnen en elk spoor van haat regel voor regel verwijderen. Ik deed mijn best om neutraal naar de geschiedenis te kijken en mezelf trouw te blijven. Niets is voor mij angstaanjagender dan een slachtoffer van marteling die zelf een folteraar wordt.’

Haat kan niet met haat worden bestreden. Sommige folteraars van het islamitische regime werden zelf ten tijde van de sjah gefolterd. De vicieuze cirkel van geweld en haat moet daarom worden gestopt. Dat is wat Asadi in de voetsporen van Václav Havel (1936-2011) en Nelson Mandela aan de wereld vraagt. Juist nu in deze moeilijke tijd heeft Iran ervaren intellectuelen als Asadi nodig om een transitie tot stand te kunnen brengen naar een democratische rechtsorde. Deze transitie moet niet de islamitische revolutionaire rechtbanken vervangen door de nieuwe vormen ervan.

Is Asadi verslagen? Nee. Houshang Asadi en Nooshabe Amiri hebben hun eigen krant op internet opgericht. *Rooz-online* is een machtig medium geworden dat door miljoenen mensen wordt gelezen. De ondergrondse groepen in Iran drukken de artikelen van *Rooz-online* af teneinde ze onder de bevolking te verspreiden. *Rooz-online* is een krant zonder haat. En dat is het beste antwoord op het regime van haat. Het is wonderbaarlijk om te zien hoe een verminkte man zich wrekt op zijn vijand – het islamitische regime van Iran – door democratie, vrijheid en mensenrechten te verdedigen zonder haat of rancune. De les van de revolutie van 1978-1979 is juist dat de vrijheid een formeel principe is. Voor wie? Voor de tegenstander. Vrijheid bestaat waar het (al dan niet wettelijk) geweld tegen andersdenkenden ophoudt te bestaan.

De wereld is nu zeer bezorgd om de situatie in Iran. Het islamitische regime steunt de terroristische groeperingen in de regio: Hamas, Hezbollah en talloze andere groeperingen. Bovendien werkt Teheran aan een nucleair programma waarvan onduidelijk is of het louter voor vreedzame doeleinden is. Het islamitische regime verrijkt het

uranium dat bij het maken van een kernbom onontbeerlijk is. Daarnaast bedreigt het regime op dit moment alle olieproducerende landen van de Perzische Golf door te dreigen met sluiting van de Straat van Hormuz. Het islamitische Iran is in tweeërlei opzicht een kruitvat geworden: regionaal en intern. Regionaal kan de Iraanse regering al dan niet bewust in een militair conflict verzeild raken. Dat is een gevaarlijke toestand voor de hele regio, een regio die door instabiliteit wordt gekenmerkt. Daarnaast is Iran intern getransformeerd in een kruitvat. Opgehoopte woede, miskennis en vernedering kunnen daar tot opstanden leiden. Daarom vragen intellectuelen als Asadi de wereld om juist nu de Groene Beweging te steunen. Zonder een vreedzame transitie naar een democratische rechtsorde zal het Iraanse regime een bron van onveiligheid zijn in de hele regio.

We kunnen veel leren van de geschiedenis. Maar niets is leerzamer dan persoonlijke getuigenissen van mensen die dwars door een wervelwind heen zijn gegaan. Dit boek is een persoonlijk getuigenis over gebeurtenissen die niet alleen Perzië maar het hele Midden-Oosten hebben veranderd. Een revolutie is een epos zonder held, maar Houshang Asadi is een held zonder epos.

De Arabische opstanden deden mij denken aan de Iraanse Revolutie. Of deze opstanden in een echte klassieke revolutie zullen veranderen, weet niemand. Wat de erfenis van de Arabische storm zal zijn, is geheel onduidelijk. Maar de roep om vrijheid bracht bij mij de herinnering boven aan die revolutiedagen, aan die zuivere naïviteit. Wat is vrijheid? Wat weten zij van vrijheid? Naar aanleiding van deze vragen schreef ik een gedicht dat ik hier aan Houshang Asadi wil opdragen.

Een zieke klaproos

*Azadi, vrijheid,
een dronken woord
met wijnachtige ogen
zij is de gebedsoproep
zij roept de slaap op tot het gebed*

zij is een slaperig woord
zij komt en zit op onze daken
alleen 's nachts.

Vrijheid, vrijheid!
Ben je wakker of slaap je nog?

Ik ben niet in slaap, ook niet wakker
ik ben slechts een woord
en
een droomwereld.

Op het dak van vrijheid
lallend springen de wolken,
de laars van tirannie
zit vast in de klei.

Maar het vrijheidsplein?
Ik ben slechts een plein
een eenzaam plein.

Een zieke klapproos
niet meer roos
kreunend op de stenen van het plein.

Elk woord is een plein
een plein in een plein.
maar onze vrijheid?

Mijn liefste,
op alle pleinen
zij,
het leegste woord van alle woorden.

Afshin Ellian

Leiden, januari 2012

1

Twee artikelen van de grondwet

En ik zie sterretjes. Nee, dat is een ouderwetse manier van zeggen. Er ontploft vuurwerk in mijn hoofd.

Jij zegt: 'Dat was het eerste artikel van de grondwet. Til je blinddoek een beetje op.' Ik doe wat mij gezegd wordt. Je doet je militaire overjas open. Ik zie vaag de contouren van een pistool. 'En dit is het laatste artikel, maar voordat we daaraan toekomen, zullen er nog tal van andere artikelen de revue passeren...'

Beste Broeder Hamid,

Opnieuw gegroet, na een afwezigheid van vijftientig jaar. Op het moment dat ik dit begin te schrijven, is er exact een kwarteeuw verstreken sinds de nacht dat jouw eerste klap me sterretjes liet zien. Ik weet niet wat je tegenwoordig om elf uur 's avonds doet, nu je ambassadeur bent geworden. Ik weet niet of jij je die klap herinnert of niet. Maar ik ga exact om elf uur naar bed en de meeste avonden kan ik het geluid van die klap nog altijd in mijn oren horen.

Elke avond, ja, elke avond eindigt mijn dag om elf uur, wanneer mijn leven zijn grens bereikt en ik een donkere tunnel in ga. Ik bevind me in absolute duisternis en ik weet nooit of ik weer uit de tunnel zal kunnen komen of niet.

Moshtarekgevangenis, Teheran, zondag 6 februari 1983

Het is exact elf uur in de avond. Ik lig in de gang, met mijn gezicht naar de muur. Ik heb mijn blinddoek losgemaakt en mijn bril opgezet. Sinds ongeveer elf uur deze ochtend is mijn leven teruggebracht tot de breedte en lengte van de deken. Ik heb een paar regels geleerd. De belangrijkste hebben met de blinddoek te maken. Als ik met mijn gezicht naar de muur lig, mag ik die omhoogtrekken. Het rotding is vreselijk ruw en trekt mijn oogballen naar buiten. Onder alle andere omstandigheden moet ik hem weer vastmaken.

Een hand raakt mijn schouder aan en zonder dat ik het wil, schokt

mijn lichaam. Snel grijp ik mijn bril en ga rechtop zitten. Ik doe de bril in mijn borstzak en trek mijn bruine trui aan – een verjaardagsgeschenk. Ik ben exact tweeëndertig jaar oud. Nee, tweeëndertig jaar en een maand. Ik sta aan het begin van mijn drieëndertigste levensjaar. Ik trek de blinddoek weer over mijn ogen, een stem schreeuwt mijn naam in mijn oor. Ik schok opnieuw van de schrik. De stem zegt: ‘Kom mee.’ Ik sta op en trek mijn slippers aan, die ik naast de deken had neergezet. Een hoopvol gevoel maakt zich van mij meester. *Ze gaan me vrijlaten. Ze gaan me vrijlaten...* We lopen door de gang en ik struikel ergens over. Er is iemand gekomen om me op te halen en vrij te laten. Die iemand trekt aan mijn mouw en geeft een volgende regel: ‘Trek je blinddoek zo ver op dat je ziet waar je loopt.’

Ik doe wat me gezegd wordt. Ik zie alles in een iets donkerder tint. Ik zie de grond, een paar legerlaarzen en een broek. ‘Hij is van de Revolutionaire Garde. Ja, van hen.’ Mijn hoop groeit. Het korps was in feite in het leven geroepen om de revolutie te verdedigen. Ik heb zelf een aantal lovende artikelen over hen geschreven. We lopen over Onder de Acht,¹ een driehoekige binnenplaats die ik herken en die de ingang vormt van het cellencomplex. Ik ben er tijdens eerdere detenties vele malen overheen gelopen. Mijn begeleider zegt: ‘Voorzichtig, er is een afstapje.’

Ik kan het afstapje niet zien, maar vind het met mijn voet. Twee treden. Ik weet nog niet dat ik nog jaren zal moeten uitkijken voor de afstapjes als ik over de binnenplaats loop. Mijn begeleider heeft een vriendelijke stem die mijn hart zeer hoopvol stemt. *De Revolutionaire Garde moet de hele ochtend bezig zijn geweest om de Amerikaanse coup te verijdelen, en nu bevrijden ze ons.* Mijn optimisme is gebaseerd op de analyse van de communistische Tudehpartij² van Iran, waar ik lid van was. Zoals zo veel politieke analyses wortelt zij in een bepaalde wereldbeschouwing. *De revolutionaire democraten zijn onze bondgenoten; de regering is in hun handen. Als de Partij wordt bedreigd, kan dat alleen het gevolg zijn van een Amerikaanse coup.*

We hebben de overkant van de binnenplaats nog niet bereikt als mij de vraag te binnen schiet die ik aan de gardist moet stellen: ‘Mag ik iets vragen? Komt mijn vrouw ook?’

Mijn vrouw werd die ochtend ook gearresteerd en ik probeer uit te vinden wat haar situatie is, en die van mij.

‘Als Allah het wil, zal ze je morgenochtend komen ophalen.’

Ik krijg een warm gevoel in mijn buik. *Morgenochtend, morgenochtend, morgenochtend. Ze hebben mijn vrouw bevrijd en ze komt me morgenochtend ophalen.*

We komen op een andere driehoekige binnenplaats, aan de linkerkant. Ik hoor het geluid van de stampende laarzen van de gardist, maar voor mij klinken ze als trommelslagen van de vrijheid. Hij doet een deur open. Een nauwe gang die naar links afbuigt.

‘Pak de ijzeren staven op en volg me.’

Ik pak de ijzeren staven op. Het is koud. We lopen de trap op naar de eerste verdieping.

‘Draai je om.’

Ik draai me om.

‘Doe je blinddoek af en ga zitten, met je gezicht naar de muur.’

Ik doe wat me gezegd wordt. Er wordt een stoel midden in de kamer gezet. Ik ga erop zitten. Het is een houten, lichtbruine schoolstoel.

Ik kijk om me heen. De kamer is groot. De ramen, aan weerskanten voorzien van ijzeren tralies, zijn met verf geblindeerd. Ik ga op de stoel zitten en wacht af. Het is stil.

Dan hoor ik het geluid van schuifelende voeten. Het komt van veraf en beweegt zich in mijn richting. De deur gaat open. Het geschuifel komt de kamer binnen. De deur gaat dicht en jij, Broeder Hamid, komt voor altijd in mijn leven. Jij, die geen woord geloofde van wat ik zei.

Je moet na vijftientig jaar, terwijl jouw beeld zich langzaam opbouwt op mijn computermonitor, op zijn minst beseffen dat ik het schuifelen van jouw slippers die dag hoorde. Ik zat in mijn huis in een vreemd land – een feit dat op zichzelf de voortgezette aanwezigheid van jou in mijn leven vertegenwoordigt – achter mijn computer toen een signaaltje een boodschap aankondigde die vervolgens op het beeldscherm verscheen: ‘Kijk hier eens naar. Heb je deze foto gezien?’

De foto kwam langzaam tevoorschijn. Diep vanbinnen had ik het gevoel dat jij het zou zijn, dat je opnieuw in mijn leven zou komen, alsof je er genoeg van had om vijftientig jaar afwezig te zijn ge-

weest. Het zal je ongetwijfeld deugd doen te horen dat mijn lichaam begon te trillen toen je foto ten slotte in zijn geheel was verschenen. Ik voelde een scherpe pijn in mijn rug en mijn voetzolen begonnen te branden. Ongetwijfeld herinner je je mij.

Ik zei altijd: ‘Hallo.’

Jij antwoordde met: ‘Val dood.’

Je liet me altijd op mijn bed gaan liggen, met mijn gezicht naar beneden, en je vroeg me of ik mijn rituele wassing³ had verricht. ‘Bedenk dat het niet uitvoeren van de wassing een misdaad is, die strafbaar is.’ Je zei dat je naam Hamid was, maar we noemden je allemaal De Folteraar. En dan begon je: ‘In de naam van de Hemelse Fatimah...’⁴ Je sloeg met de zweep. Eerste klap. Tweede klap. Hoe harder je mijn voeten sloeg,⁵ hoe luider je stem werd. Nadat je je had uitgeput, zette je de bandrecorder aan:

‘Kerbala, Kerbala... we zijn onderweg...’⁶

Vijfentwintig jaar later steken mijn littekens nog altijd en die avond, toen ik jouw foto zag, vatten ze vlam. Je bent dik geworden, Allah zij miljoenvoudig geloofd. Je onderkin puilt uit boven je officiële ambassadeursuniform. Kennelijk werd de foto genomen tijdens een diner in de Iraanse ambassade in Tadzjikistan. Je kijkt kwaad in de richting van iemand die niet zichtbaar is op de foto. Ik tril en mijn voetzolen staan in brand.

Er verschijnt een volgende boodschap op mijn scherm. ‘Ken je hem?’

‘Ja.’

‘Wie is hij?’

‘Broeder Hamid, mijn ondervrager.’

‘Weet je zeker dat hij het is?’

Ja, ik weet het zeker. Ik heb je gezien. Ik heb je drie keer gezien, Broeder Hamid. Je deed je uiterste best om ervoor te zorgen dat ik je niet zou zien, maar dat gebeurde toch. Ik zag je voor het eerst toen je de gevangene in de cel naast de mijne meenam naar buiten – de gene die voor je werkte en die morsecodes had gebruikt om te proberen informatie uit me los te krijgen. Je praatte met hem en ik zag je. Boven in de metalen celdeuren waren kleine, ronde openingen die vanaf de buitenkant waren afgesloten. De opening in mijn deur was toevallig kapot. Er hing een stukje karton voor. Iemand had er met

een naald een klein gaatje in geprikt, en door dat gat kon ik je zien.

Ik heb je gezien door dat gat. Je had de gevangene tegen de muur gezet. Hij was geblinddoekt. Hij praatte en jij luisterde. Je was toen nog slank. Het uniform van een gardist, en slippers. Die verrekte slippers. En de tweede en derde keer? Jaag me niet op, Broeder Hamid. We zijn nog maar aan het begin van het verhaal. Een verhaal dat een griezelfilm werd. Een film die jij regisseerde. Ik was verplicht het script te schrijven voor de rol die jij me opdrong en die ik vervolgens moest spelen.

Ik zit op die bruine schoolstoel, met mijn gezicht naar de muur. De bewaker beveelt me mijn blinddoek weer om te doen. Ik hoor het geluid van schuifelende voeten. Het geluid stopt achter mij. Er wordt een hand op mijn schouder gelegd. Jouw stem klinkt autoritair, maar jong. Veel jonger dan die van mij.

‘We weten alles.’

Dan ga je voor me staan. Vanaf je middel naar beneden zie ik je militaire uniform enigszins wazig vanonder mijn blinddoek. Ik heb je in detail beschreven in mijn roman *De Kat*.⁷ Koop het boek en lees het. Je ziet, je bent zelfs tot in de literatuur doorgedrongen met mij. Dat was een roman, maar dit is de waarheid.

Je zei: ‘Spionage. Staatsgreep. Draai er niet omheen. Vertel ons alles wat je weet.’

Ik ga verzitten op de stoel en volg de instructies van de Partij op; ik ben het zelf gaan geloven: ‘Allereerst, wij zijn geen spionnen, en ten tweede... ik ga deze vragen niet beantwoorden. Ze zijn tegen de grondwet.’

En ik zie sterretjes. Nee, dat is een ouderwetse manier van zeggen. Er ontploft vuurwerk in mijn hoofd.

Jij zegt: ‘Dat was het eerste artikel van de grondwet. Til je blinddoek een beetje op.’ Ik doe wat mij gezegd wordt. Je doet je militaire overjas open. Ik zie vaag de contouren van een pistool. ‘En dit is het laatste artikel, maar voordat we daaraan toekomen, zullen er nog tal van andere artikelen de revue passeren...’

Ik begrijp dat jouw grondwet afwijkt van die van de Islamitische Republiek. Terwijl je de woorden uitspreekt, ga je achter me staan. ‘Opstaan. Denk erover na... tot morgenochtend. Onthoud dat we alles weten. Spionage. Staatsgreep. Schrijf alleen daarover.’

Het geluid van de schuifelende voeten beweegt van me weg. De deur gaat open en dan weer dicht. Complete stilte.

Buiten voor het raam koert een duif. Ik doe mijn blinddoek af en zet mijn bril op. De crèmekleurige muren en ik zijn alleen. Ik weet nog niet dat er jaren voorbij zullen gaan dat de muren en ik alleen zullen zijn. Ik hoor een bonkend geluid in mijn hoofd. Mijn wang brandt. Iemand binnen in mij blijft vragen stellen, maar hij krijgt geen antwoord.

Is er een staatsgreep geweest? Maar hij droeg toch het uniform van de Revolutionaire Garde? Zouden zij voor de Amerikanen werken? Zou het kunnen zijn dat de analyse die de Partij van de situatie maakte foutief was, en de instructies dus ook niet deugden? Zou het kunnen? Een staatsgreep? Hebben ze zelf een staatsgreep gepleegd die ze nu ons in de schoenen proberen te schuiven? Ik, een spion? Dit moet het werk zijn van de CIA...

Mijn oren, die geleerd hebben het werk van mijn ogen over te nemen, wachten op een stem die me komt halen om me weg te brengen. Mijn hart is naïef en wacht nog steeds op vrijlating.

Trouwens, waar is mijn vrouw nu?

De stilte is volkomen. De duif koert weer, of misschien is het een andere, een van de vele waarmee ik kennismakte tijdens mijn driejarig verblijf in de Moshtarekgevangenis.⁸ Deze duiven bouwen hun nesten in een van de meest weezinwekkende martelholen van de wereld. Als de lente komt, schenken ze geen aandacht aan de kreten uit de folterkamers, of aan de mannen en vrouwen die bij het ochtendgloren worden weggehaald om te worden opgehangen. Ze leggen eieren. De eieren komen uit.

Het enige geluid dat de stilte doorbreekt, is het koeren van de vogel. Voor het eerst sta ik voorzichtig op en loop een paar stappen. Ik leer te luisteren of ik zijn stem hoor naderen, zodat ik snel op de stoel kan gaan zitten, met mijn gezicht naar de muur. Terwijl ik daar zit te wachten, blijft de ochtend van mijn arrestatie onophoudelijk door mijn hoofd spelen.

Vroeg in de ochtend ging de deurbel. Drie keer kort, één keer lang. Ik keek uit het raam. Het was Fereydoun, de man die de leiding had over mijn cel van de Partij. Ik deed de deur open en liep de trap af.

Hij was bang. Bleek. Hij trilde over zijn hele lijf terwijl we praatten.

‘De arrestaties zijn begonnen. Informeer zo veel mogelijk mensen,’ zei hij, voordat hij vertrok. Zijn schouders schokten – van angst of omdat hij huilde.

Ik had hem een paar dagen eerder gesproken. Toen ik aanbelde met de gebruikelijke drieslag, twee keer kort en één keer lang, was ik verbaasd dat hij niet naar beneden kwam zodra hij het speciale signaal hoorde. In plaats daarvan deed een van zijn dochters de deur open. Ze liep terug naar binnen en het duurde lang voordat hij verscheen. Hij nam me mee naar de binnenplaats en we praatten naast zijn geparkeerde Toyota. Zijn dochters keken naar ons vanaf het balkon. Ik was verrast. Hij gaf me een pakje en zei: ‘Kom hier niet meer naartoe. Ze gaan ons arresteren. Ze gaan ons allemaal afmaken. Allemaal.’

En nu was hij naar mijn huis gekomen. Ik stapte op straat en keek hem na terwijl hij wegliep. Hij was buiten adem van de steile straat die hij opliep en die auto met vierwielaandrijving stond nog steeds aan de andere kant van de straat geparkeerd, recht tegenover ons huis. Later realiseerde ik me dat ze al in een heel vroeg stadium ons huis in de gaten hielden vanuit die auto. Wist Rahman daarvan, de plaatsvervangend hoofdredacteur van de krant *Kayhan*⁹ en een van de leiders van onze clandestiene Partij? Was hij daarom niet zelf gekomen? Wat was er de laatste maand gebeurd? Waarom had hij ons niet gewaarschuwd? Hij maakte zich altijd zorgen om mijn vrouw. Ik ging naar boven en wekte haar; ze sliep altijd pas laat, en alleen nadat ze slaappillen had genomen.

Ik vertelde haar het nieuws. De bezorgdheid verscheen op haar gezicht en is sindsdien nooit meer verdwenen. Ze sprong bliksemsnel uit bed.

‘Hoe laat is het? Manucehr Khan zit misschien ergens vast.’

Nooshabeh, mijn vrouw, was bijzonder op die rustige, vriendelijke, innemende man gesteld, en hoewel ze niet in politiek was geïnteresseerd en ook geen lid was van de Partij, was ze altijd bereid om hem te helpen.

De bel ging weer. Deze keer was het een van de leden van het Centraal Comité van de Partij. Hij had gedacht dat Manucehr Behzadi, ook lid van het Centraal Comité en hoofdredacteur van *Mardom*, De

Brief van het Volk, de officiële partijkrant, bij ons zou zijn en was gekomen om hem te laten weten dat de gardisten vroeg in de ochtend naar het gebouw waren gegaan waar hij woonde. Ik zei: ‘We moeten Manuchehr Khan om acht uur ophalen, dus we zullen hem laten weten wat er is gebeurd. Maar je moet niet naar huis gaan. Ga een paar dagen ergens anders naartoe.’

Hij vertrok en later hoorde ik dat het hem gelukt was om het land te ontvluchten. Ik vertelde mijn vrouw dat we het huis beter konden verlaten.

Nooshabeh haastte zich om Manuchehr op te halen. ‘Pak alles in wat we nodig hebben,’ zei ze. ‘Ik ben heel snel terug.’

Ik vroeg haar dringend om te wachten zodat we samen zouden kunnen gaan, maar ze maakte zich grote zorgen over Manuchehr en verliet het huis overhaast. Als eerste verscheurde ik alle papieren van de Partij en gooide ze in het toilet. Daarna pakte ik een kleine zak waar ik alle boeken in deed waarvan ik vermoedde dat ze compromitterend zouden kunnen zijn, alsmede mijn paspoort, met daarin een stempel van mijn reis naar de Sovjet-Unie. Ik bracht de zak naar de kelder en ging weer naar boven, om een andere te pakken. Voorzichtig, zodat de moeder van mijn vrouw, die bij ons woonde, niets zou merken, pakte ik de meest noodzakelijke dingen in. Ik overwoog het kantoor van *Mardom* te bellen, maar besloot het huis zo stil mogelijk te verlaten, met de zak in mijn hand, en vanuit een openbare telefooncel in de buurt naar de krant te telefoneren. Gewoonlijk werd de telefoon opgenomen door een van de jongens die ik allemaal goed kende, maar deze keer was het een onbekende stem die antwoordde. Aan de stem was te horen dat de autoriteiten het kantoor al bezet hadden. Ik hing op en wist niet wat ik moest doen. Een poosje stond ik aan de overkant van de straat te wachten tot Nooshabeh terug zou komen, maar er was geen spoor van haar te bekennen. Ik kon niet zonder haar vertrekken en ging dus terug naar huis. Sindsdien heb ik me al duizend keer afgevraagd of dat dom was of niet.

Dom of niet, die terugkeer veranderde mijn leven. Of misschien duwde het mijn leven in een voorbestemde richting.

Thuis liep ik op en neer, wachtend op mijn vrouw. Ik herinner me de tijd exact. Het was twintig voor tien op de ochtend van 6 februari

1983 toen ze op de deur klopten. Wie ze ook waren, ze hadden de deurbel niet kunnen vinden en waren de hal binnengestapt om op de binnendeur te kloppen. Ik liep naar beneden en deed open. Er stonden drie mannen in burgerkleding. Een van hen hield mijn foto omhoog en vroeg: ‘Bent u Houshang Asadi?’

‘Ja.’

‘Laten we naar de derde verdieping gaan.’

Ze wisten dat ik op de derde verdieping woonde. We liepen gezamenlijk naar boven. Mijn schoonmoeder was in het huis aan het werk. Ze deden de deur achter zich dicht en een van hen zei: ‘We hebben opdracht om u te arresteren. Uw vrouw is al onder arrest.’ Ze lieten me een stuk papier zien met de naam van mijn vrouw erop, Nooshabeh Amiri.

Ik was al aangekleed en klaar. Een bruine corduroy broek en een lichtbruine trui, een verjaardagsgeschenk van mijn vrouw. Ik heb die trui sindsdien altijd bewaard. Hij is me nu te klein en hij is uit de mode, maar hij hangt altijd tussen mijn overhemden in de kledingkast. En laarzen. Ik had dus niets meer te doen. Het laatste wat ik deed, waarvan ik me later realiseerde dat het een fout was geweest, was dat ik mijn portemonnee uit mijn broekzak haalde en op de tafel legde. Dat geld zou buitengewoon nuttig zijn geweest op de plek waar ik naartoe ging. Ze keken snel de kamer rond en samen gingen we naar de kleine bibliotheek die mijn vrouw en ik als kantoor gebruikten. Het raam in de kamer had uitzicht op het gebouw waar Shirin Ebadi¹⁰ en haar moeder woonden. Shirins moeder was een goede vriendin van mijn schoonmoeder en zij praatten vaak met elkaar door het raam. Naast hun gebouw lag een stukje open grond, waar een wilde vijg wortel had geschoten en tot een volwassen boom was uitgegroeid. In die tijd van het jaar was de boom nog kaal en ik kon de auto, een Hillman, zien, die dichtbij geparkeerd stond. Er liepen een paar mannen omheen. Het waren de beambten die het gebouw hadden omsingeld en die alle ontsnappingsroutes blokkeerden. Een van de mannen in onze flat, waarschijnlijk degene die de leiding had over het arrestatieteam, vroeg: ‘Waar zijn de wapens?’

Ik lachte.

‘Lach je om ons?’ vroeg hij.

‘Nee. De wapens zijn hier,’ antwoordde ik, en ik wees naar het pen-nenbakje op het bureau.

‘We vinden de wapens wel,’ zei hij. ‘Als je nog iets wilt meenemen, moet je het nu pakken, zodat we kunnen vertrekken.’

Ik pakte de slaappillen van mijn vrouw omdat ik wist dat ze zonder geen oog dichtdeed. Mijn schoonmoeder stond bij de deur en versperde hun de weg. ‘Waar nemen jullie mijn kind mee naartoe?’

De man die al eerder had gesproken, gaf antwoord. ‘We gaan hem een paar vragen stellen. Over een paar uur is hij terug.’

Ik zei: ‘Moeder, liefste, als dit de jongens van de Revolutionaire Garde blijken te zijn, zal ik terugkeren. Maar als het *putschisten* zijn, zul je mij niet meer zien. Zeg mijn vrouw dat ik gestorven ben terwijl ik “Dood aan Amerika!” schreeuwde.’

Mijn schoonmoeder barstte in tranen uit. Ik kuste haar natte ogen en wierp nog een laatste blik in mijn huis. We liepen de trap af en verlieten het gebouw. Op straat stonden een paar Hillmans voor de parkeerplaats geparkeerd. Eén ervan zat vol. De mannen uit de tweede auto waren uitgestapt en liepen rond. Ze zetten mij in het midden op de achterbank met aan weerszijden iemand naast me. Afgezien van de inzittenden van de Hillmans was de straat uitgestorven. Toen de auto begon te rijden zag ik nog een Hillman aan de lage kant van de straat optrekken, en toen we het eind van de straat bereikten, zette ook een vierde Hillman zich in beweging, die als een wachtpost opgesteld was geweest. Toen we een zijstraat namen, zag ik mijn jongere broer onze straat in rijden.

Ik keek naar de mensen op straat die op die wintermorgen met hun dagelijkse beslommeringen bezig waren en met vermoeide ogen opkeken naar de passagiers in de Hillman. Het was niet de eerste keer dat ik werd gearresteerd, maar op een of andere manier was de ervaring deze keer heel anders. Wij waren verdedigers van de revolutie. Dat kon twee dingen betekenen. Als de arrestatie in opdracht van de geestelijke leiders zou zijn geschied, zou dat betekenen dat het leed na een of twee dagen geleden zou zijn, want volgens de analyse van de Partij waren de geestelijken onze bondgenoten in de strijd tegen het imperialisme. De andere mogelijkheid was dat de Amerikanen het brein vormden achter een staatsgreep, in welk geval ik voor een vuurpeloton, zij aan zij met andere koppige verdedigers van

de revolutie, 'Dood aan Amerika!' zou schreeuwen. Deze gedachten maalden voortdurend door mijn hoofd terwijl ik naar de muren keek, waarop de kreten geschreven waren die toen opgeld deden. De laatste slogan die ik zag voordat we een hoofdweg op draaiden, luidde: 'Dood aan de Dashnaks, de agenten van...'

De leider van het arrestatieteam zat naast de chauffeur. 'Weet je wie de Dashnaks zijn?' vroeg hij plotseling.

'Ja,' antwoordde ik. 'Armeense fascistien!'

Hij draaide zich om en legde zijn hand op mijn hoofd. 'Bek houden nu en hoofd naar beneden.' Hij duwde mijn hoofd zo hard hij kon naar beneden en gooide een deken over me heen. Alles werd donker.

'We doen dit zodat het publiek je niet ziet,' zei zijn stem. 'Als ze wisten dat je hier was, zouden ze je aan stukken scheuren...'

Ik gaf antwoord vanonder mijn deken. 'Wij zijn verdedigers van de revolutie. Ik weet niet wie jullie precies zijn...'

Ik hoorde het geluid van hun lach. Een hand duwde mijn hoofd nog harder naar beneden.

Later ontdekte ik dat alle mensen die op die ochtend werden gearresteerd naar de legerbasis in het centrum van Teheran werden overgebracht. Op 11 februari 1979, de dag dat de Islamitische Revolutie aan de macht kwam, had ik een geweer in mijn handen en hielp ik deze belangrijke locatie te bewaken, zij aan zij met de mensen die de basis hadden veroverd. Het was een van de belangrijkste centra van de Revolutionaire Garde geworden.

We bereikten onze bestemming al heel snel. De auto stopte. Ze trokken de deken van mijn hoofd en deden me een blinddoek voor. Iemand nam de zak met de slaappillen van mijn vrouw van me over en trok aan de zoom van mijn bruine trui. We liepen twee of drie treden omhoog en kwamen op een binnenplaats waarvan ik voelde dat deze tamelijk groot was. Er klonk het geluid van veel mensen, onderdrukt tot een algemeen geroezemoes. We liepen langs een groot aantal zakken en bundels. De bewaker liet me tegen een muur gaan zitten en liep weg. Ik hoorde de stem van Rahman Hatefi boven het geroezemoes uit. Hij sprak luid en beantwoordde vragen. Er werd hem iets gevraagd over een schrijfmachine. 'Ik ben een journalist,' antwoordde hij. 'Dat is mijn eigen schrijfmachine.'

Ik besepte dat de arrestaties extreem breed waren. Het duurde niet lang voordat mijn naam werd geroepen. Ik stond op. Iemand greep mijn trui vast en trok me mee. We liepen dezelfde treden af. Ik was niet alleen, ik herkende de stemmen van een aantal kaderleden van de Partij. Nadat ik in een auto was geduwd en een deken over me heen had gekregen, vertrokken we. Ik probeerde aan de hand van de bewegingen van de auto vast te stellen waar ik naartoe werd gebracht. Mijn vermoeden was dat ik naar de Evingevangenis werd gebracht, maar al snel verloor ik elk idee van richting. Na een korte rit stopte de auto en besepte ik dat we waren aangekomen. Het was dus niet Evin, het moest wel de Moshtarekgevangenis zijn. Ironisch genoeg was ik in 1979 een van de mensen geweest die geholpen hadden om de beruchte gevangenis te bezetten. Anders dan alle anderen had ik die zonnige februaridag niet naar wapens of martelwerktuigen gezocht, maar zocht ik de cellen op waarin ik onder het regime van de sjah had vastgezeten. Ik had vrijwel de hele gevangenis doorzocht en was vertrouwd met het gebouw.

Het duurde vijf minuten voordat de grote hoofdepoort aan de oostkant open was. We reden naar binnen en de auto stopte op de lange keienstraat. Ze lieten ons een voor een uitstappen. Daarna werd ik meegenomen naar een kamer waar ze de deken van mijn hoofd trokken.

Ze vragen me mijn naam, bijnaam, de naam van mijn vader en het nummer op mijn identiteitskaart. Ik krijg een broek, een grijs vest en de standaard gevangenis-slippen en moet de kleding aantrekken. Ze pakken mijn broek, schoenen, sokken en jasje. Ik trek mijn eigen overhemd en trui over het vest aan. De broek is slobberig en zakt af, de slippers zijn oud en ongeveer twee maten te groot voor mijn voeten.

Ik word naar een andere kamer gebracht en doe de blinddoek af. Een gezette man met een wilde baard hangt een bord om mijn nek en fotografeert me een paar keer. Ongeveer vijftien jaar later, toen ik naar de islamitische rechtbank ging om toestemming te vragen het land te mogen verlaten, zag ik een van die foto's terug in mijn dossier dat de griffier aan de rechter overhandigde. Op de foto was ik een jonge man, tweeëndertig jaar oud, met een volle bos zwart haar, een dikke snor, een rond, gelukkig gezicht en een merkwaardige glimlach om mijn lippen. Waar lachte ik om?

Dezelfde gezette man steekt zijn hand in een grote mand en haalt er een andere blinddoek uit, die hij mij overhandigt. Hij is bruin en erg ruw. De lap bedekt mijn ogen volledig. Ik doe de blinddoek om en de man trekt hem strakker aan. Ik ben blind. De grootste uitvinding van de Islamitische Republiek, en haar gevaarlijkste wapen, is de blinddoek, Broeder Hamid. Ik weet niet of je de blinddoek van een of andere buitenlandse veiligheidsdienst hebt overgenomen of dat het een verworvenheid is van de 'Glorieuze Islamitische Revolutie'. Hoe dan ook, het is het meest afschuwelijke instrument van foltering. Verstoken van zijn gezichtsvermogen is de gevangene machteloos. De andere zintuigen proberen het verloren zicht op te vangen, waarbij het gehoor je als eerste te hulp schiet.

Je ondervrager ziet elke kleine beweging die je maakt. Alles wat je denkt, vertaalt zich in een beweging ergens in je lichaam. Zelfs het ritme van je voeten kan betekenisvol zijn. Als je geblinddoekt bent, kun je niet zien welk effect je leugens op de ogen van je ondervrager hebben, noch uit zijn bewegingen iets afleiden dat je tot voordeel zou kunnen strekken.

Op dit slagveld, waar de strijd op leven en dood wordt gestreden, ontnemt de blinddoek de gevangene alle voordelen. De ondervrager heeft alle wapens ter beschikking. Hij kan je zien en hij kan je slaan. De gevangene weet zelfs niet uit welke richting de volgende klap zal komen. Een lichaam dat een klap ziet aankomen, gaat automatisch in de verdediging, maar wie blind is, mist het defensief. De geblinddoekte gevangene is verstoken van het vermogen het moment aan te voelen, wat essentieel is tijdens ondervragingen. Hij is gedwongen deel te nemen aan een afschuwelijke eenzijdige schaakpartij waarbij de ondervrager alle stukken beheerst. Hij ontleedt de geringste bewegingen van de gevangene. Hij bekijkt het effect van zijn woorden en zweepslagen en heeft alle ruimte om een nieuw stuk in het veld te brengen om de gevangene te breken.

Iemand pakt me bij mijn trui. Ik ben nog niet vertrouwd met de betekenis van deze actie. In de tijd van de sjah pakten de bewakers in deze zelfde gevangenis je bij je handen om je weg te leiden. De blinddoek zit strak en ik kan niets zien. Met mijn altijd al zwakke gehoor verlies ik alle gevoel voor richting in de duisternis. Plotseling val ik

voorover op de vloer. Met moeite sta ik weer op. ‘Trek je blinddoek zo ver op dat je kunt zien waar je loopt,’ zegt mijn bewaker.

Ik doe wat me gezegd wordt. We lopen weer en ik zie wat zich voor mijn voeten bevindt, althans voor zover ik iets kan zien zonder mijn bril op. Ik til mijn hoofd hoger en zie de vage contouren van de binnenplaats. Hij draagt me over aan een andere bewakers en we lopen Onder de Acht op. Via een metalen deur komen we in het cellencomplex. Ik verwacht dat ze me in een cel gaan zetten, maar we blijven staan bij een deken die een paar stappen verderop op de grond is gegooid.

‘Blijf op die deken,’ zegt de bewaker bars. ‘Steek altijd je hand op als je iets nodig hebt.’

Daarna loopt hij weg. Ik doe mijn slippers uit en sta op de deken. Even later ga ik zitten. Met mijn gezicht naar de muur haal ik de blinddoek van mijn ogen. De crèmekleurige muur is vertrouwd. Ik twijfel er niet aan dat ik in de Moshtarekgevangenis ben. Maar omdat ik het zeker wil weten, steek ik mijn hand op. De bewaker komt naar me toe.

‘Wat wil je?’

‘Toilet.’

‘Sta op.’

Ik sta op. De bewaker trekt mijn blinddoek strakker aan, trekt aan mijn trui en neemt me mee. De toiletten in de Moshtarekgevangenis bevinden zich aan het eind van een gang en hebben een vaalgroene kleur. We bereiken ze en lopen naar binnen.

‘Doe je blinddoek af. Als je klaar bent, klop je op de deur.’

Ik doe mijn blinddoek af en zet mijn bril op. Verschillende grote ratten zoeken een goed heenkomen. Ik kijk naar de toiletdeur, het raampje en de gootsteen. Ja, ik bevind me voor de zoveelste keer in de Moshtarekgevangenis. Na drie arrestaties in de tijd van de sjah was ik hier ook aanwezig met de menigte tijdens de revolutie, en nu opnieuw. Ik was mijn gezicht en droog het met de zoom van mijn overhemd af. Daarna zet ik mijn bril weer op.

Op dat moment gaat de deur open en zie ik de bewaker. Het is nog een jongen, heel jong, met plompe, rode wangen. ‘Waar zijn we?’ vraag ik.

‘Blok 2000, Evin...’ begint hij.

Ik lach. ‘Wanneer is de Evingevangenis van de buitenwijken van Teheran naar het centrum verhuisd?’

De jongen raakt geïrriteerd. ‘Houd je mond,’ schreeuwt hij. ‘Doe je blinddoek voor.’

Ik doe de blinddoek weer voor en we keren terug naar het cellencomplex. Tijdens de terugtocht hoor ik de stem van de muezzin en onder mijn blinddoek door zie ik dat de hele vloer van het cellencomplex bezaaid is met dekens. En ze zijn allemaal bezet. Later hoorde ik dat de arrestaties om vier uur in de ochtend waren begonnen. Het is nu middag en alle cellen en dekens van blok 1 van de Moshtarekgevangenis zijn bezet. Ik ga zitten en houd mijn hoofd in mijn handen. Ik moet mijn gedachten op een rij krijgen.

De oproep tot gebed en de gebeden eindigen, waarna ik de stem van een van de andere gevangenen hard hoor uitroepen: ‘Wij zijn geen spionnen!’

Het ruikt naar eten en de eerste maaltijd wordt uitgedeeld. Het is een smakelijk gerecht, rijst met kip, geserveerd in een plastic bakje, met een rode plastic lepel en kop. Zoals altijd wanneer ik kwaad ben, val ik op het eten aan. Ik ga met mijn gezicht naar de muur zitten en til mijn blinddoek op om me op de maaltijd te storten.

Ik hoor geluid en trek de blinddoek weer strakker. Het geluid van laarzen, niet het geschuifel van slippers. De twee geluiden hebben nog geen verschillende betekenis voor mij. Later zou ik altijd op het geluid van laarzen hopen. Het geluid van laarzen duidde op iets anders, alleen het geschuifel betekende de martelkamer: de cellen met twee deuren, met bloed bespatte muren en een touw aan het plafond.

‘Sta op.’

Het is de bewaker.

Ik sta op. Hij trekt weer aan mijn trui en neemt me mee. We lopen de trap af, slaan af naar links, gaan door een deur. De lucht is ijskoud. We lopen over een driehoekige binnenplaats, bij de twee treden.

‘Pas op.’

Zo vriendelijk als ze zijn. Ze zorgen ervoor dat ik niet val, ik, die nog steeds duizelig ben, met dansende sterretjes in mijn hoofd en brandende wangen. Ik, die nog steeds hoop koester in het diepst van mijn hart.

De kijk van de Partij op de situatie... De analyse van de Partij...

We lopen Onder de Acht weer op. De dienstdoende bewaker neemt het over. Hij trekt aan mijn trui en leidt me weg.

‘Als je nog naar het toilet moet, moet je nu gaan. Tot morgenochtend is er geen gelegenheid meer.’

Ik schud mijn hoofd. Hij laat me naast de deken achter en loopt naar buiten. Nadat ik mijn slippers heb uitgedaan, ga ik op de deken zitten. De strakke blinddoek doet pijn aan mijn ogen. Ik draai me naar de muur toe en trek de blinddoek omhoog.

Waar is mijn vrouw nu? Zit ze ook ergens op een van die dekens?

Maar ze is nooit lid geweest van de Partij.

Als Amerikanen een staatsgreep uitvoeren, arresteren ze iedereen.

Ik herinner me Chili. Die films, de bloedbaden in het stadion. Victor Jara.

Overall waar de ruwe blinddoek mijn huid heeft geraakt, staat die in brand. Ik wrijf over de gevoelige plekken en doe mijn ogen dicht. Ik moet proberen te slapen. Nadat ik een kussen heb geïmproviseerd van mijn trui en slippers, leg ik mijn hoofd erop en doe mijn ogen dicht. Vasthoudend aan een vage hoop denk ik aan de glimlach van mijn vrouw. Ik denk weer aan mijn redentie.

Als ze de waarheid hebben verteld en deze mannen van de Revolutionaire Garde zijn, laten ze ons morgen vrij. Ze zijn onze bondgenoten in de strijd tegen het imperialisme. De Garde... onze bondgenoten... revolutionair democraten... vrijlating... de glimlach van mijn vrouw...

Er speelt iets met mijn oorleltje. Ik draai me om, tussen slapen en waken in. Het voelt alsof er op mijn oorlel wordt gekauwd en ik schiet omhoog. Een enorme rat knabbelt aan mijn oor en een andere maakt aanstalten om over me heen te lopen. Ik geef een schreeuw en de ratten rennen weg. Daarna hoor ik de stem van de bewakers en voel een hand die tegen mijn schouder dreunt. Ik word uit de droom de realiteit in geslingerd.

‘Doe je blinddoek om.’

Ik doe wat me gezegd wordt en ga zitten.

‘Opstaan. Ga naar de toiletten en schiet op om de gebedstijd niet te missen.’

Het moet ochtend zijn. Ik trek mijn trui aan en ga naar de toiletten,

waar ik mijn gezicht was en afdroog met een punt van mijn overhemd. Ik zet mijn bril af, bind de blinddoek weer voor en loop naar buiten.

‘Je doet dus kennelijk niet aan bidden,’ zegt de bewaker.

Ik geef geen antwoord terwijl we teruglopen naar de deken. Op het moment dat ik mijn slippers uit wil doen, grijpt iemand mijn trui en trekt me mee. In de jaren die komen, heb ik geen keus en moet ik dezelfde weg heen en terug keer op keer maken.

Een metalen deur. Onder de Acht. De tweede metalen deur. Binnenplaats. IJzige winterkou. Voeten die bevrozen, een hart dat vreest. Twee treden. Alle Broeders waarschuwen voor deze twee treden. ‘Voorzichtig.’

Ik ben voorzichtig. Een metalen deur, afslaan naar links. De trap. Afslag naar rechts. Deur. Grote kamer.

‘Ga zitten en wacht op je ondervrager.’

Ik til de blinddoek op en zit nog niet als ik het geschuifel van slippers hoor. Met de blinddoek voor mijn ogen neem ik plaats. De deur gaat open en jij komt binnen, Broeder Hamid. ‘Klaar?’

‘Hallo.’

‘Hallo en val dood. Je moet goed geslapen hebben.’

Je wacht niet op mijn antwoord.

‘Ik heb geen oog dichtgedaan. Ik heb de hele nacht jouw dossier gelezen en op jou gewacht.’

Je legt een stapel papier en een blauwe balpen op de leuning van de stoel. Ik heb het schrijven met een balpen nooit prettig gevonden.

‘Jij gaat alles opschrijven, vanaf de dag dat je werd geboren. En laat geen enkel detail weg. We weten alles, maar jij moet het niettemin zelf opschrijven.’

Je komt achter me staan en legt een hand op mijn schouder. Ik heb je nog niet gezien en probeer me je voor te stellen. De hand verdwijnt weer. Het schuifelende geluid van slippers. De deur die opengaat en weer dicht. Je bent vertrokken. Ik doe mijn blinddoek af en zet mijn bril op. Voor de zoveelste keer zit ik met een stapel papier die ik moet vullen.

‘Wie je bent, is duidelijk. Vanaf de dag dat je geboren werd...’

Het was de eerste en ook de laatste keer dat je de waarheid sprak, Broeder Hamid. Wie ik ben is duidelijk, klaar als een klontje. Ik was

een van de miljoenen jonge mensen die waren opgegroeid onder een dictatuur. We wilden vrijheid, maar wisten niet dat we onze levens alleen maar opofferden om de ene dictator te vervangen door de andere. Net als de anderen wilde ik vrijheid, maar onder de monarchistische dictatuur die Iran in mijn jeugd was, had ik slechts twee keuzes: het Sovjet-Russische marxisme of de religie. Aan de lange noordgrens van Iran lag Rusland, een land dat decennialang de tsaristisch-dictatoriale ideologie uitstraalde. Maar de Oktoberrevolutie van 1917 veranderde dat volkomen. Net als miljoenen andere jonge mensen over de hele wereld hunkerden we naar vrijheid en gerechtigheid, en voor ons leek die revolutie een prachtige boodschap van hoop voor de mensheid in te houden. Een boodschap die de verste uithoeken van de wereld bereikte.

Echter, het enige wat we wisten van het marxistisch-leninistische ideaal voor de menselijke samenleving was dat er op een dag een wereld zou ontstaan waarin er geen honger zou zijn, waarin niemand dakloos zou zijn, waarin discriminatie tot het verleden zou behoren en waarin mensen zelf zouden beslissen over hun collectieve lot. De censuur zorgde ervoor dat we niet wisten wat er achter het IJzeren Gordijn gebeurde. We hadden een blauwdruk van wat volgens ons de bevrijding van ons land zou betekenen, maar in wezen wisten we er heel weinig vanaf. We wisten toen niet dat de Unie van Socialistische Sovjetrepublieken alleen van een afstand ideaal leek.

Ook de religie waarover progressieve religieuze mensen spraken, was een geïdealiseerde wereld vol prachtige sentimenten van gelijkheid, broederschap, vrijheid en verheven doelen. Wij allemaal – de communisten en de religieuzen – geloofden dat het grootste struikelblok voor onze tocht naar het Beloofde Land werd gevormd door het imperialisme en de staten die het imperialisme bevorderden.

Zo kwam het dat de Iraniërs die eind jaren zeventig onder het dictatoriale regime van de sjah leefden (die gesteund werd door het Westen), de kant kozen van degenen die zich tegen het Westen en de belangrijkste westerse machten verzetten. We waren allemaal slachtoffers van deze strijd, zowel de religieuzen als de marxisten. Wij, die niet mochten weten wat er in Rusland gebeurde of wat de ware aard was van de Islamitische Republiek die we geacht werden te omarmen.

Liefde, revolutie en gevangenschap in Iran

Als vooraanstaand journalist die uitkomt voor zijn politieke overtuigingen is Iraniër Houshang Asadi eraan gewend gearresteerd te worden, maar na een paar dagen komt hij altijd weer vrij. Deze keer, in 1983, is dat anders. Zes jaar lang wordt hij gevangen gehouden en meedogenloos gefolterd door 'Broeder Hamid'. Het is een wonder dat hij zijn gevangenschap overleeft.

In 2003 vlucht Asadi naar Parijs, maar de herinneringen aan Broeder Hamid zijn onuitwisbaar. Als hij zijn boek begint te schrijven, leidt dat tot een hartaanval. In *Brieven aan mijn folteraar* beschrijft Asadi op bovenmenselijke wijze over zijn mensonterende lijden.

Houshang Asadi (1951), die een cel deelde met ayatollah Khamenei, was adjunct-hoofdredacteur van *Kayhan*, de grootste krant van Iran. Later vertaalde hij literaire meesterwerken van onder andere Gabriel Garcia Marquez en T.S. Eliot naar het Perzisch.

'Niet met haat, maar met verbazing en liefde vertelt hij zijn verhaal'

Afshin Ellian, hoogleraar Sociale cohesie, Burgerschap en Multiculturaliteit aan de Universiteit Leiden, op *Elsevier.nl*

'Houshang Asadi schetst een onvervalst beeld van het leven in de Iraanse gevangenissen – een leven dat heel veel gelijkenissen vertoont met Orwells roman *1984*. Hij doet dat helder en ontroerend.'

Ervand Abrahamian, professor Iraanse en Midden-Oosterse Geschiedenis en Politiek aan de City University van New York en auteur van *Tortured Confessions: Prisons and Public Recantations in Modern Iran*

Houshang Asadi won met dit boek de International Human Rights Award 2011.

NUR 320/681

www.uitgeverijomniboek.nl